

GOSPODARKA

Małgorzata Pietrasiak

INDOCHINY – TRUDNA INTEGRACJA

■ Celem artykułu jest przedstawienie ewolucji idei integracyjnych i stanu zaawansowania integracji państw indochińskich na przełomie XX i XXI w. Próby integracji regionu Indochin występują już od końca XIX w. i w sposób naturalny wiążą się z geograficzną bliskością państw Półwyspu. Przez dłuższy czas nie miały one szansy na realizację. Początkowo była to koncepcja stworzenia federacji, narzucona przez mocarstwo kolonialne – Francję. Następnie pojawiła się – również wymuszona sytuacją polityczną – inicjatywa scalenia sił narodowowyzwoleńczych wokół lidera, komunistycznego Wietnamu. Regionalne inicjatywy gospodarcze, stymulowane przez ONZ, również zakończyły się fiaskiem, ponieważ skierowane były wybiórczo do niektórych państw i nie służyły pojawieniu się świadomości regionalnej. Dopiero w latach 90. zapoczątkowano proces scalania regionu, co stało się możliwe dzięki rozwiązaniu niektórych problemów i sporów we wzajemnych relacjach oraz obiektywnej tendencji do umacniania więzów regionalnych. Powstanie wspólnoty interesów Indochin należy jednak widzieć w szerszym kontekście całej Azji Południowo-Wschodniej i budowania jej konkurencyjności w globalnej rywalizacji.

1. Indochiny – pierwsze doświadczenia integracyjne

Pod względem etnicznym, kulturowym oraz politycznym i gospodarczo-społecznym państwa leżące na Półwyspie Indochińskim są bardzo zróżnicowane. Krzyżowały się tu największe dwie cywilizacje azjatyckie: chińska i indyjska. Wietnam wyrósł na gruncie cywilizacji chińskiej i przez wieki był zależny od swojego północnego sąsiada. Tajlandia, Laos i Kambodża, a zwłaszcza ostatnie z wymienionych państw, są bliskie cywilizacji indyjskiej. Leżący skrawkiem w Indochinach Myanmar (Birma) został założony przez

plemiona protobirmańskie, które przywędrowały tu z Yunnanu w IX–X w.¹ Zabytki architektury pozostawione przez Imperium Paganu, pozostającego pod wpływem głównie Indii południowych, w niczym nie przypominają „hinduistycznego” Angkoru, czy „chińskich” pagód Wietnamu. Wietnam zamieszkiwany jest głównie przez ludy wietnamskie, Kambodża przez ludy monkhmerskie, a Laos i Tajlandia przez narodowość należącą do grupy tajskiej. We wszystkich niemałą część społeczeństwa stanowią mniejszości narodowe. Sąsiedzkie relacje były zawsze skomplikowane. Laos obawiał się Syjamu (dzisiejsza Tajlandia), który wykazywał wolę przejęcia kontroli nad słabszym państwem, a nawet w czasie II wojny światowej objął swoim władaniem niektóre jego terytoria. Laos szukał nieraz wsparcia w Wietnamie, który stawał się gwarantem odrębności od Tajlandii, mającej aspiracje zjednoczyć wszystkich Tajów. Królestwo Angkor – poprzednik Kambodży – prowadziło wojny zarówno z Syjmem jak i z Annamem (Wietnam) przesuwając swoje granice coraz bardziej na południe (stopniowo wchłonał inne potężne gospodarczo państwo hinduistyczne – Champę). Francuzi utrwaliли stan graniczny z końca XIX w. Byli również autorami pierwszej próby integracji państw Półwyspu – utworzenia tzw. **Francuskich Indochin**, złożonych z 5 części: Tonkinu, Annamu i Kochinchiny (obszarów dzisiejszego Wietnamu) oraz Laosu i Kambodży. Francuzi nie usunęli ze świadomości tych narodów wzajemnych urazów ani uprzedzeń, ale pojawiły się pierwsze oznaki, które zapowiadały konsolidację. Z jednej strony język francuski i kultura francuska odróżniały francuskie Indochiny od brytyjskiej Birmy i niepodległej, choć probrytyjskiej Tajlandii. Z drugiej strony obecność Francji i utrata suwerenności wywołała poczucie wspólnoty w obliczu wroga – kolonialnego imperium. Ta idea pojawiała się we wszystkich ruchach narodowowyzwoleńczych, przedstawicielem których była między innymi **Komunistyczna Partia Indochin** (utw. w 1930 r., dalej: KPI). Nazwa partii była nieco myląca, ponieważ zdecydowaną jej większość stanowili Wietnamczycy i to oni wyznaczali politykę partii. W wypowiedziach przywódców pojawiały się zatem idee pozostawienia wspólnoty przyszłych wolnych Indochin: „Po wypędzeniu francuskich imperialistów z Indochin każdy naród będzie miał prawo do samostanowienia – może wejść do federacji indochińskiej, albo stworzyć oddzielne państwo i taki ustrój polityczny, jaki będzie chciał. Od narodów, które zamieszkują Indochiny zależało będzie, czy wejść do federacji czy też pozostać niepodległym państwem”². Nawiązywała do tego m. in. rezolucja 8. Plenum Komitetu Centralnego KPI (z czerwca 1941 r.), w której stwierdzono, iż utworzenie Federacji Demokratycznych Republik, bądź niepodległych państw będzie zależało od woli samych narodów indochińskich oraz rekomendowało utworzenie trzech frontów narodowo-wyzwoleńczych: *Viet Minh* w Wietnamie, *Lao Itsala* w Laosie oraz *Khmer Issarak* w Kambodży. Zatem w tym okresie nie wykluczano żadnych rozwiązań – ani utworzenia federacji, ani odbudowania niepodległych państw.

Także w założeniach polityki Francji wobec powojennego statusu Indochin zapowiadano utworzenie Federacji Indochińskiej złożonej z Annamu, Tonkinu, Kochinchiny,

¹ K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Przemiany polityczne i społeczne*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2004, s. 307.

² *Kampuchea Dossier I*, Vietnam Courier, Hanoi 1978, s. 55.

Kambodży i Laosu, na czele których stałby generalny gubernator. Federacja Indochińska wraz z Francją i innymi częściami wspólnoty miałyby wejść w skład Unii Francuskiej. Rząd francuski deklarował, że: „Status Indochin, jeżeli znajdzie się w stadium opracowywania, będzie konsultowany z legalnymi organami wolnych Indochin”³. Dopiero w czasie II zjazdu KPI w 1951 r. sekretarz generalny partii, Truong Trinh, opowiedział się za proklamowaniem trzech niezależnych państw, co zadecydowało o rozwiązaniu partii i utworzeniu trzech odrębnych partii komunistycznych. I tak w Wietnamie powstała Partia Pracujących Wietnamu, w Laosie Partia Ludowo-Rewolucyjna a Kambodży – Partia Ludowa (*Pracheachon*).

2. Krajobraz po wojnie indochińskiej

Birma odzyskała niepodległość już w 1948 r., ale sytuacja w Indochinach Francuskich potoczyła się zupełnie inaczej. W czasie trwającego 30 lat konfliktu na Półwyspie Indochińskim, który z formalnego punktu widzenia dotyczył jedynie Wietnamu, działania zbrojne przenosiły się również na tereny Laosu i Kambodży. Istnienie tak zwanego szlaku Ho Chi Minha, którym Północ zaopatrywała w broń i żywność Południe Wietnamu, było nie tylko powodem niezadowolenia Amerykanów, ale również władz Laosu i Kambodży, próbujących – najczęściej z negatywnym skutkiem – zachować neutralność wobec konfliktu i prowadzonych działań zbrojnych. Hanoi wspierało przyjazną mu partyzantkę komunistyczną w sąsiedztwie, przy czym podkreślić należy fakt, iż jego działania były bardziej skuteczne w Laosie, gdzie komuniści byli stosunkowo silni, niż w Kambodży, gdzie z kolei pozycja króla Norodoma Sihanouka była niepodważalna, a wpływy wietnamskie znacznie słabsze. Dodać trzeba, że w stosunkach wzajemnych sporo było nierozwiązanych problemów, głównie granicznych, ale i historycznych, a na granicy Kambodży i Republiki Południowego Wietnamu dochodziło do drobnych incydentów. Z czasem jednak liczba żołnierzy wietnamskich w Kambodży rosła i do kwietnia 1970 r. przebywało ich tu już 40 tys.⁴. Blisko rok później, w lutym 1971 r., rządowi Demokratycznej Republiki Wietnamu udało się doprowadzić do zwołania **Konferencji Narodów Indochin** w chińskim Kantonie (Guangzhou), w której udział wzięli: DRW, Tymczasowy Rząd Rewolucyjny Republiki Wietnamu Południowego, przywódcy Patriotycznego Frontu Laosu i Frontu Jedności Narodowej Kambodży. Dziennik „Nhan Dan” podkreślał, że obrady przesycone były duchem internacjonalizmu⁵. Zakończenie wojny w Wietnamie zmieniło sytuację

³ Declaration du Gouvernement de la Republique Francaise Relative a l’Indochine (24 mars 1945), [w:] „La Documentation Francaise. Principaux textes de politique international”, Paris 1945.

⁴ „L’Express”, nr 978, 6–12 avril 1970, s. 26. Szerzej na temat wojen indochińskich patrz: W. Olszewski, *Historia Wietnamu*, Ossolineum, Wrocław 1991, P. Ostaszewski, *Wietnam. Najdłuższy konflikt powojennego świata, 1945–1975*, DiG, Warszawa 2000, M. Pietrasiak, *Problem wietnamski na forum ONZ (1945–1977)*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2002.

⁵ „Nhan Dan” z 11.02.1971.

polityczną i w pozostałych państwach byłych Francuskich Indochin – w Laosie wkrótce do władzy doszedł prowietnamski rząd komunistyczny, a w Kambodży władzę przejęli Czerwoni Khmerzy. Celem strategicznym zjednoczonego Wietnamu (SRW) stała się integracja tych 3 państw i zbudowanie tzw. „stosunków specjalnych”⁶. Wydawało się, że wspólnota ideowa, oparcie podstaw budowy państw na ideologii marksistowsko-leninowskiej, pozwoli na ścisły sojusz⁷. Laos podpisał (w 1977 r.) Układ o Przyjaźni i Współpracy Wzajemnej, jednak Kambodża odrzuciła ideę „stosunków specjalnych” i oskarżyła Wietnam o hegemonizm. Napięcia polityczne, także na tle waśni historycznych i nierozwiązanych sporów granicznych, doprowadziły do wojny granicznej i zakończyły się wkroczeniem w grudniu 1978 r. wojsk wietnamskich do Kambodży (nosiła wówczas oficjalnie nazwę Demokratyczna Kampucza). Jednocześnie radio Phnom Penh ogłosiło powstanie frontu przeciwko Czerwonym Khmerom pod przywództwem Henga Samrina; proklamowana została Ludowa Republika Kampuczy, do uznania której nawoływali przedstawiciele wietnamscy w ONZ.

Wietnam zapłacił ogromną cenę za interwencję w Kambodży. Szacuje się, że w czasie jego dziesięcioletniej obecności w tym kraju ok. 50% budżetu narodowego SRW szło na cele obronne. Wietnam wprowadził do Kambodży aż 140 000 żołnierzy⁸. Ponadto ogromne były koszty społeczne, gdyż większość rodzin żołnierzy biorących udział w operacji była jej przeciwna. Wprawdzie Wietnamczycy do tej pory twierdzą, że udział w operacji był nieuchronny, to jednak za błąd uznają długotrwałość operacji i jej zbyt wysokie koszty. Konsekwencją podjętych działań była izolacja Wietnamu na arenie międzynarodowej.

Interwencja wojsk wietnamskich w Kambodży stała się ponadto bezpośrednią przyczyną wojny chińsko-wietnamskiej. Chiny ostro potępiły interwencję i nadal wspierały Czerwonych Khmerów, co miało negatywny wpływ na wzajemne relacje Pekinu z Phnom Penh nie tylko w okresie ingerencji wietnamskiej, ale również po odzyskaniu przez Kambodżę pełnej suwerenności. W czasie III Plenum Komunistycznej Partii Chin w grudniu 1978 r. przyjęto decyzję o ataku na Wietnam, a w styczniu 1979 r. Deng Xiaoping mówił podczas wizyty w Stanach Zjednoczonych o konieczności udzielenia lekcji „małemu hegemonowi”. Siły chińskie wkroczyły do Wietnamu 17.02.1979 r., a po trzech tygodniach zostały wycofane. Obie strony poniosły straty sięgające ok. 50 tys. zabitych po stronie wietnamskiej i 20 tys. po stronie chińskiej.

W tym okresie bliskim sojusznikiem Wietnamu pozostawał Laos, relacje z którym Wietnam ogłosił jako tzw. „stosunki specjalne”. Tego określenia użyto we wspomnianym już (podpisanym na 20 lat) Układzie o Przyjaźni i Wzajemnej Współpracy; sankcjonował

⁶ *IV Zjazd Komunistycznej Partii Wietnamu. Podstawowe dokumenty*, Książka i Wiedza, Warszawa 1980.

⁷ Szerzej na temat ideologii patrz: Eero Palmujoki, *Revolutionary Pragmatism and Formal Marxism-Leninism*, Univeristy of Tampere 1995, s. 95–108.

⁸ Charles McGregor, *The Sino-Vietnamese Relationship and the Soviet Union*, Adelphi Papers 1988, s. 53.

on m.in. obecność wojsk wietnamskich na terytorium Laosu⁹. Strony uregulowały również kwestię przebiegu granicy międzypaństwowej. W 1980 r. kontakty międzyrządowe zostały sformalizowane w postaci powołanej do życia Wietnamsko-Laotańskiej Komisji Współpracy. Komisja zbierała się rokrocznie, aby omówić postępy w realizacji różnych wspólnych projektów. Były i inne formy współpracy na szczeblu partyjnym, między władzami prowincjonalnymi, organizacjami społecznymi, młodzieżowymi. Do Wientian przybywały setki doradców wietnamskich, a młodzież laotańska masowo uczyła się w Wietnamie.

Próby integracji, na podstawie komunistycznej wspólnoty ideowej, nie były jedynymi, które zostały zainicjowane w okresie wojen indochińskich. Już w listopadzie 1957 r., w atmosferze poszukiwań możliwości współpracy regionalnej, pojawił się po raz pierwszy **projekt rozwoju basenu rzeki Mekong** (miał obejmować: Tajlandię, Laos, Kambodżę i Wietnam Południowy, ale nie Demokratyczną Republikę Wietnamu) przy wsparciu finansowym Stanów Zjednoczonych. Projekt, ogłoszony w Nowym Jorku przez sekretarza generalnego ONZ Daga Hammarskjolda, powstał pod egidą ECAFE (Komisja Gospodarcza ONZ Azji i Dalekiego Wschodu, przekształcona później w ESCAP – Komisję Społeczno-Gospodarczą Azji i Pacyfiku). Czas podjęcia inicjatywy związany był z zakończeniem działań wojennych na Półwyspie Indochińskim (etapu francuskiego) i podpisaniem porozumień genewskich 1954 r.¹⁰. Porozumienia potwierdzały niepodległość Laosu, Kambodży oraz Wietnamu, który do czasu ogólnowietnamskich wyborów miał być podzielony na dwie strefy wzdłuż 17 równoleżnika. Z czasem podział taki utrwalił się i na arenie międzynarodowej aż do 1975 r. istniały dwa państwa wietnamskie: Demokratyczna Republika Wietnamu (Wietnam Północny) i Republika Wietnamu (Wietnam Południowy). Pojawienie się dwóch państw wietnamskich, a zwłaszcza fakt, że w programie nie uczestniczył Wietnam Północny stanowiło polityczną przeszkodę na drodze do realizacji ambitnego i potrzebnego planu rzeczywistej integracji Indochin. Udział Stanów Zjednoczonych wskazywał na polityczny podtekst przedsięwzięcia – wzmocnienie reżimów niekomunistycznych. Pojawiała się, co prawda, w tym czasie obietnica Amerykanów objęcia programem wsparcia gospodarczego również DRW, ale za cenę odstąpienia od decyzji o zjednoczeniu państwa. Taka perspektywa nie zadowalała władz Wietnamu Północnego.

Plan Rozwoju Mekongu (Mekong Development Plan) miał być realizowany w ciągu 20 lat. Do szczegółowych prac włączona została komisja ECAFE, a wysłannik sekretarza gen. ONZ, generał Raymond Wheeler, miał omówić szczegóły przedsięwzięcia z zainteresowanymi rządami. Plan zakrojono na bardzo szeroką skalę – zakładał on utworzenie na rzece i w jej delcie hydroelektrowni, systemu irygacyjnego, projektów związanych z produkcją rolną, leśnictwem itd. Niestety realizacja projektu pozostawiała wiele do

⁹ *Tinh nghĩa Viet-Lao mai wung ben hon nui hon song* [Niech wiecznie żyje przyjaźń wietnamsko-laotańska], Hanoi 1978, s. 97.

¹⁰ Dokumenty na temat konferencji genewskiej patrz: *Konferencja Genewska (26 kwietnia–21 lipca 1954 r.). Dokumenty i materiały*, Warszawa, PISM 1954; *Foreign Relations of the United States (FRUS) 1952–1954, The Geneva Conference*, v. 16. Washington 1984; *Documents Related to the Implementation of the Geneva Agreements Concerning Viet-Nam*, Hanoi 1956.

zyczenia i poza kilkoma niewielkimi inwestycjami nie stać było państw członkowskich na bardziej dalekosiężne inwestycje.

W latach 70. i 80. inicjatywa integracji indochińskiej wydawała się obumierać. Sytuacja po zakończeniu wojen indochińskich była niestabilna. Wietnam, jak i pozostałe państwa indochińskie, znajdował się w izolacji politycznej. Droga do współpracy z regionem przez wejście do ASEAN (Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, Association of Southeast Asian Nations) była zamknięta. Po zainstalowaniu wojsk wietnamskich w Kambodży rząd Tajlandii zdefiniował sytuację jako zagrażającą bezpieczeństwu państwa. Chiny, potępiające obecność wojsk wietnamskich w Kambodży, stały się naturalnym sojusznikiem działań tajskich zmierzających do uruchomienia opinii publicznej i organizacji międzynarodowych (ONZ, ASEAN) w celu zakończenia okupacji wietnamskiej. Zbliżenie stanowisk między tymi dwoma państwami było możliwe po dokonaniu historycznych przewartościowań w polityce zagranicznej zarówno Chin (wizyta Kissingera i Nixona w Pekinie, wejście ChRL do ONZ itd.), jak i Tajlandii (obalenie 14.10.1973 r. dyktatury Thanoma Kittikachorna i Praphasa Charusathiana, powstanie rządu cywilnego i zadeklarowanie woli ułożenia stosunków z komunistycznymi reżimami na zasadach pokojowego współistnienia) umożliwiły rozpoczęcie procesu normalizacji¹¹. Przy cichym chińskim przyzwoleniu, na granicy tajlandzko-kambodżańskiej władze Tajlandii wspierały obozy Czerwonych Khmerów, ugrupowania, które jako jedyne dysponowało realną siłą mogącą obalić zainstalowany przy pomocy Wietnamczyków rząd¹².

3. Zmiany na Półwyspie Indochińskim po wycofaniu wojsk wietnamskich z Indochin

Sytuacja na Półwyspie Indochińskim zaczęła pozytywnie ewoluować po rozpoczęciu procesu reformowania systemu w Wietnamie. Trudna sytuacja wewnętrzna, jak i presja międzynarodowa, wymusiły na władzach wietnamskich program modernizacji gospodarki, znany pod nazwą „doi moi”, Nowy sekretarz Komunistycznej Partii Wietnamu, Nguyen Van Linh, ogłosił przeprowadzenie reform na VI zjeździe partii w roku 1986. Reformy objęły również politykę międzynarodową – w 1989 r. wycofano wszystkie kontyngenty wojskowe z Kambodży. Pozwoliło to na normalizację stosunków z ChRL w 1991 r. Na III Plenum Komitetu Centralnego w czerwcu 1992 r. Wietnam ogłosił, że „chce być przyjacielem wszystkich państw na świecie i działać na rzecz umacniania pokoju, niepodległości i rozwoju”¹³. Po przeprowadzonych w Kambodży pod egidą ONZ wyborach (maj 1993 r.) Wietnam – lider w tym regionie – otwarcie i konsekwentnie zaczął dążyć do intensyfikacji współpracy z zagranicą zarówno w skali globalnej, jak i regionalnej. Rozpoczęto rozmowy z USA, czego rezultatem było nawiązanie w 1995 r.

¹¹ Henry A. Kissinger, *White House Years*, Little Brown Co., Boston 1979, s. 684–783.

¹² Patrz: Saiyud Kerdphol, *The Struggle for Thailand: Counter-insurgency 1965–1985*, S. Research Center Co., Bangkok 1987, s. 166–167.

¹³ *The 7th National Congress Document*, Publishing House, Hanoi 1991, s. 147.

stosunków dyplomatycznych. W tym samym roku Wietnam, jako pierwsze państwo byłych Francuskich Indochin, stał się członkiem ASEAN. Po nim w 1997 r. do ASEAN wstąpiły Laos i Myanmar, a 2 lata później – Kambodża.

4. Inicjatywy integracyjne w Indochinach – nowe podejście

Normalizacja sytuacji w Indochinach stworzyła korzystne warunki dla procesu integracji. Inicjatywy w tym kierunku pochodziły z dwóch źródeł. Jedne – od samych zainteresowanych państw indochińskich, inne inicjowały mocarstwa regionalne, głównie Japonia, ale również rozwijające się gospodarczo Chiny. Należy przy tym zwrócić uwagę, że u podstaw procesów integracyjnych nie leżały przyczyny ideologiczne, jak to miało miejsce w czasach wojen indochińskich, a pragmatyczne, głównie gospodarcze, chociaż podkreślano również ich społeczne i humanitarne znaczenie.

Tajlandia wyrażała zainteresowanie współpracą z sąsiadami już od końca lat 80. – ówczesny (1988–1991) premier Chatichai Choonhavan, twierdził, że czas najwyższy, aby Indochiny przestały być polem walki a stały się rynkiem do robienia interesów. Z chwilą, gdy wszystkie państwa indochińskie weszły w skład ASEAN¹⁴ hasło to stało się bardziej realne. Poziom rozwoju gospodarczego nowych członków był znacznie niższy od pozostałych (patrz tabela 1), zatem jego podniesienie, w celu wyrównania poziomów gospodarczych, było korzystne dla całej organizacji. Umożliwiło to bowiem powstanie Strefy Wolnego Handlu – AFTA (ASEAN Free Trade Area), co było zgodne z interesami regionu Azji Południowo-Wschodniej, rozpatrywanymi przez pryzmat konkurencji w skali globalnej.

---

¹⁴ Spośród państw indochińskich od samego początku (1967) członkiem ASEAN była Tajlandia.

Tabela 1.

Produkt krajowy brutto per capita w państwach ASEAN w latach 1996 – 2004 (wartości realne w przeliczeniu na dolary amerykańskie)

państwo	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Brunei	9 118,2	8 709,5	7 195,5	7 149,3	7 103,0	6 920,1	6 927,5	7 139,3	7 462,5
Kambodża	369,4	362,3	265,3	275,3	281,9	295,2	301,6	314,2	328,8
Indonezja	-	-	-	-	804,7	677,1	764,4	862,5	854,4
Laos	205,1	156,4	60,6	29,5	27,4	24,7	22,6	22,5	23,2
Malezja	3 477,4	3 296,8	2 104,9	2 245,0	2 380,7	2 331,1	2 374,3	2 442,9	2 561,2
Myanmar	94,3	65,1	68,7	73,2	73,9	45,9	35,8	28,5	20,4
Filipiny	463,0	427,0	297,2	314,1	284,5	252,0	254,8	245,8	247,3
Singapur	24864,6	24817,3	21130,5	22123,3	23438,7	21518,4	22000,4	22832,2	25191,2
Tajlandia	2 050,7	1 677,4	1 097,0	1 229,5	1 204,5	1 100,3	1 188,0	1 306,3	1 416,7
Wietnam	264,9	266,4	244,5	239,9	248,5	252,2	256,9	267,8	281,1
ASEAN	1 214,2	1 114,7	816,8	866,5	853,0	766,7	818,0	876,2	910,4

Źródło: <http://www.aseansec.org/stat/Table2.2axls>.

Tak sformułowany cel strategiczny jest realizowany z wykorzystaniem wielu inicjatyw. Między innymi wrócono do rozmów na temat ożywienia już istniejących struktur – **Planu Rozwoju Mekongu**.

W 1995 r. podpisano porozumienie o utworzeniu **Komisji Mekongu** (Mekong River Commission – MRC)¹⁵. W Porozumieniu określono zasady funkcjonowania Komisji, cele, instytucje wspomagające oraz sposoby dochodzenia do wspólnych decyzji. W porozumieniu strony stwierdziły, iż podstawową rolą MRC jest współpraca we wszystkich dziedzinach, które przyczyniają się do rozwoju, wykorzystania, zarządzania i utrzymania zasobów wodnych delty Mekongu. Środki przeznaczone na realizację planu miały pochodzić z corocznych składek państw członkowskich, wkładów państw uczestniczących w konkretnych programach oraz inwestorów prywatnych i innych uczestników oferujących pomoc technologiczną i finansową.

Struktura organizacyjna MRC składa się z rządów Kambodży, Laosu, Tajlandii i Wietnamu, które tworzą Radę członków na szczeblu ministerialnym. Rada wyłania Wspólny Komitet na szczeblu nie niższym niż dyrektorzy departamentów oraz współpracuje z komitetami narodowymi państw członkowskich, jak również z Grupą Konsultatywną Inwestorów. Oprócz tego istnieje Sekretariat Komisji, który nie ma swojej stałej siedziby (choć przez dłuższy czas znajdowała się ona w Bangkoku), a instaluje się kolejno w stolicach wszystkich państw członkowskich. Brak fachowej, wykształconej kadry administracyjnej przynosi pewne szkody działalności Komisji¹⁶.

Z MRC od 2002 r. współpracują za pośrednictwem formalnych mechanizmów dialogu ChRL oraz Myanmar. Swoich przedstawicieli we wspólnym Komitecie oraz

¹⁵ Szerzej na temat Mekong River Commission patrz na stronie: www.mrcmekong.org

¹⁶ E.C. Chapman, *The Yali Falls Disaster and its Aftermath*, ASEAN Focus Group, www.asean-focus.com/asiananalysis/article.cfm?articleJD=298

Radzie mają: ADB (Azjatycki Bank Rozwoju), ASEAN, Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody, UNDP, ESCAP, Bank Światowy oraz organizacja ekologiczna WWF (World Wide Fund for Nature).

Cztery cele strategiczne, które wymienia Plan Strategiczny MRC na lata 2006–2010 to:

1. poprawa koordynacji działań na rzecz długoterminowego rozwoju walki z biedą,
2. podniesienie efektywności współpracy regionalnej,
3. umacnianie szerokiego monitoringu środowiska naturalnego i wpływu podatków (*impact assessment*)
4. wprowadzenie zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi oraz odpowiedzialności za realizację zadań administracji (agencji, Sekretariatu).

Projekt **Subregionu Mekongu** (Greater Mekong Sub-region, GMS) jest przedsięwzięciem szerszym od Komisji Mekongu i należą do niego, oprócz Tajlandii, Kambodży, Laosu i Wietnamu, również Myanmar i chińska prowincja Yunnan¹⁷. Idea zbudowania ściślejszych więzów na całym tym obszarze pojawiła się na początku lat 90., wówczas, kiedy umocniły się stosunki tajlandzko-chińskie. Plan zakładał wówczas stworzenie „złotego czworokąta”, złożonego z chińskiej prowincji Yunnan, Laosu, Myanmaru i północnej części Tajlandii, którego rola polegałaby na ożywieniu handlu, przy wykorzystaniu rzeki Mekong i portów w Zatoce Tajlandzkiej. Ostatecznie projekt objął również pozostałe 2 państwa Płw. Indochińskiego, a pierwszy szczyt przywódców 6 państw GSM odbył się w Phnom Penh w listopadzie 2002 r.

Priorytetami inwestycyjnymi w Subregionie Mekongu stały się – oprócz rozwoju handlu i transportu – produkcja energii elektrycznej, turystyka, rozwój prywatnej przedsiębiorczości i rolnictwa. Z ogólnej sumy 100 projektów wykonywanych w ramach programu 31 projektów dotyczy transportu, 10 – sektora energetycznego, 11 – ochrony środowiska, 8 – handlu i inwestycji, 5 – turystyki i 13 – telekomunikacji¹⁸. Według ADB, na sfinansowanie owych 100 projektów państwa członkowskie będą potrzebowały 40 mld USD w kolejnych 25 latach, z czego połowa ma pochodzić z sektora prywatnego. Bank Azjatycki współfinansuje inwestycje albo za pośrednictwem kredytów, albo grantów na pomoc techniczną. W projektach Subregionu finansowo uczestniczą także: Australian International Development Assistance Bureau (AIDAB), Canadian International Development Agency (CIDA), ESCAP, Swedish International Development Agency (SIDA) oraz International Development Research Center (IDRC). Pomoc techniczną i finansową obiecały również następujące państwa: Australia, Belgia, Brunei, Chiny, Francja, Niemcy, Indonezja, Włochy, Japonia, Korea, Malezja, Nowa Zelandia, Singapur, Szwajcaria i Tajlandia.

¹⁷ Prowincja Yunnan jest ściśle związana pod względem gospodarczym z ASEAN. Wartość wymiany gospodarczej w 2001 r. wyniosła 710 mln USD, co stanowiło aż 35.6% jej handlu zagranicznego.

¹⁸ *ASEAN-Mekong Basin Development Cooperation*, <http://agrolink.moa.my/moa1/mekong/>
Zob. też: <http://www.adb.org/gms/>

W ramach ASEAN funkcjonuje również **Współpraca Basenu Rzeki Mekong** (ASEAN-Mekong River Basin Development Cooperation); decyzję o utworzeniu tego forum podjęto w 1995 r., a pierwsze spotkanie odbyło się w Kuala Lumpur w czerwcu 1996 r. Przyjęto wówczas założenia współpracy, a nacisk położono na rozwój infrastruktury, rolnictwa, i turystyki, wykorzystywanie zasobów naturalnych i podejmowanie programów na rzecz rozwoju społecznego. Utworzono dwie robocze grupy: Fundusz Rozwoju Mekongu (Mekong Development Fund) oraz Projekt Kolei Panazjatyckiej (Pan-Asia Railway Project).

5. Polityka Japonii i Chin wobec integracji państw indochińskich

Państwa Azji Południowo-Wschodniej tradycyjnie leżą w sferze politycznego i gospodarczego zainteresowania Japonii i Chin, przy czym większe tradycje współpracy z regionem mają Chiny, również ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo z Indochinami i ASEAN jako całością.

Jeśli chodzi o Japonię to u podstaw jej obecnej polityki wobec tego obszaru legły zasady zdefiniowane w 1977 r. w „doktrynie Fukudy”¹⁹. Wówczas to premier Japonii Takeo Fukuda po raz pierwszy wziął udział w szczycie państw ASEAN, który odbywał się w Kuala Lumpur w Malezji. Od tej pory stosunki między ASEAN a Japonią systematycznie pogłębiały się. Japonia należy do grupy państw, które najaktywniej włączyły się do realizacji projektu stworzenia Subregionu Mekongu, przy wykorzystaniu dwustronnej pomocy w ramach programów Oficjalnej Pomocy na Rzecz Rozwoju (Official Development Assistance, ODA) oraz sektora prywatnego.

W styczniu 1993 r. premier Kiichi Miyazawa zaproponował utworzenie **Forum Wszechstronnego Rozwoju Indochin** (Forum for Comprehensive Development of Indochina) i debatę nad zrównoważonym rozwojem państw indochińskich. Forum na szczeblu ministerialnym zebrało się w lutym 1995 r. w Tokio. Przewodniczyła Japonia, a uczestniczyło w nim 25 państw (w tym państwa indochińskie, 6 członków ASEAN, 8 organizacji międzynarodowych, a wśród nich UE). Sformułowano następujące zadania:

1. wszechstronny rozwój Indochin jako regionu,
2. międzynarodowe wsparcie dla koordynacji działań pro-rozwojowych państw i organizacji,
3. wsparcie gospodarki rynkowej w państwach indochińskich.

Do dyskusji włączył się bank azjatycki ADB oraz UNDP, podnosząc problemy rozwoju społecznego. Japonia została wybrana na przewodniczącego grupy zajmującej się infrastrukturą, a Francja – potencjałem społecznym. Sektor prywatny miał zająć się sformułowaniem opinii na temat rozwoju prywatnej przedsiębiorczości w tym regionie.

¹⁹ Szerzej na ten temat patrz: E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999, s. 150–166.

Japonia utworzyła Siły Strategiczne ds. Rozwoju Wielkiego Regionu Rzeki Mekong (Task Force for Strategies for Development of the Greater Mekong Area), które skupiały przedsiębiorców prywatnych. Raport tego ciała został opublikowany w sierpniu 1996 r. i zawierał następujące wnioski:

1. rozwój infrastruktury przekraczającej granice polityczne i regiony,
2. priorytet dla rozwoju Kambodży i Laosu,
3. zwrócenie szczególnej uwagi na problemy ochrony środowiska w Deltie Mekongu.

W czasie spotkania na szczeblu ministerialnym zwrócono szczególną uwagę na problemy kobiet i przyciągnięcie ich do realizacji programu Sił Strategicznych. W czasie forum kobiet w Pekinie w 1995 r. zorganizowano seminarium na ten temat, a w styczniu 1996 r. podobne seminarium odbyło się w Hanoi z udziałem Japonii, UNDP i ESCAP. Przyjęty plan działań obejmował wsparcie finansowe dla tej inicjatywy, prowadzenie treningów i szkoleń, stworzenie lepszych warunków dla działalności kobiet w ramach programu. Podobne spotkania zorganizowano w Wietnamie w maju, w Laosie w czerwcu oraz w Kambodży w listopadzie. Japonia wsparła tę inicjatywę – m.in. organizując szkolenia, obozy i ośrodki dla dzieci, wspomagając szkoły podstawowe, wysyłając ekspertów itp.

Japonia jest również współprzewodniczącym Roboczego Komitetu ds. Infrastruktury (Infrastruktura Working Committee) w ramach wspomnianego Forum dla Kompleksowego Rozwoju Indochin. Rząd japoński był także inicjatorem wielu innych przedsięwzięć. W połowie marca 1995 r. Japonia utworzyła grupę roboczą ds. współpracy z Kambodżą, Laosem i Myanmarem, która działała pod egidą Konferencji Ministrów Gospodarki ASEAN oraz ministra handlu i przemysłu Japonii.

Tabela nr 2. Zestawienie programów międzynarodowej współpracy w basenie rzeki Mekong

Nazwa	Opis
Komisja Rzeki Mekong (Mekong River Commission)	* Sformułowanie i opracowanie projektów dotyczących zasobów wodnych (włączając w to energię wodną, transport i rolnictwo) * Powstała w roku 1957. Zreformowana w kwietniu 1995 r. * Członkowie to: Wietnam, Tajlandia, Kambodża, oraz Laos. Współpracuje 16 państw, w tym Japonia oraz organizacje międzynarodowe. * Pierwszą fazą Planu Rozwoju Basenu Rzeki Mekong (BDP) było zdefiniowanie potrzeb i metod dojścia do celu Drugą fazą zdefiniowanie priorytetów, strategii. Zadania BDP są opracowywane przez sekretariat.

Subregion Współpracy Ekonomicznej Mekongu (ADB Greater Mekong Sub-Region Economic Cooperation)	<ul style="list-style-type: none"> * Opracowanie projektów przez państwa uczestniczące * Regularne spotkania od 1992 r. z inicjatywy ADB * Uczestnicy to: Kambodża, Chiny (prowincja Yunan), Laos, Tajlandia, Wietnam, and Myanmar, oraz w charakterze obserwatorów organizacje międzynarodowe i inne państwa. * Spotkania na szczeblu ministerialnym. * 7 sektorów działalności: transport, produkcja energii elektrycznej, komunikacja, zasoby ludzkie, turystyka, ochrona środowiska inwestycje w handlu.
Forum Wszechstronnego Rozwoju Indochin (Forum for Comprehensive Development of Indochina)	<ul style="list-style-type: none"> * Służy debacie i wymianie poglądów na temat zbalansowanego rozwoju całych Indochin * Powstało z inicjatywy Japonii w 1993. Spotkanie na szczeblu ministerialnym odbyło się w Tokio w lutym 1995, z udziałem 25 państw i 8 organizacji międzynarodowych. * W rezultacie spotkań ministerialnych w marcu 1996 r. powstała grupa doradcza sektora prywatnego zajmująca się infrastrukturą i druga – zasobami ludzkimi.
Grupa robocza ds. Współpracy Przemysłowej Kambodży, Laosu i Myanmaru (Working Group on Industrial Cooperation for Cambodia, Laos, Myanmar (CLM))	<ul style="list-style-type: none"> * Służy rozwojowi współpracy przemysłowej między Japonią a państwami ASEAN i państwami indochińskimi. * Powstała we wrześniu 1994. Uczestniczą przedstawiciele rządów i sektora prywatnego Japonii, państw ASEAN, Kambodży, Laosu, i Myanmaru * Porozumienie osiągnięto w 7 sektorach m.in. takich jak rozwój gospodarki wolnorynkowej, czy specjalnych stref ekonomicznych. Odbywają się spotkania ekspertów.
Spotkania na szczeblu ministerialnych ASEAN-Współpraca Basenu Mekong (Ministerial Meeting on ASEAN-Mekong Basin Development Cooperation)	<ul style="list-style-type: none"> * Spotkania na rzecz rozwoju Kambodży, Laosu, i Myanmaru. * Porozumienie osiągnięto na szczycie ASEAN w grudniu 1995 r. * Pierwsze spotkanie ministerialne odbyło się w 1996 r. Trzonem porozumienia są państwa ASEAN oraz Chiny. Osiągnięto porozumienie w 8 dziedzinach, takich jak: rozwój infrastruktury, inwestycje w handlu, rozwój zasobów naturalnych, które zostały wybrane jako priorytetowe. * Utworzono dwie grupy robocze jedna ds. rozwoju zasobów i druga ds. budowy kolei pan-azjatyckiej.

Źródło: The Ministry of Foreign Affairs of Japan, Japan-ASEAN Cooperation. *A New Dimension in Cooperation*, www.mofa.go.jp/region/asia-paci/asean/relation/dimens.html

Przełomowym momentem dla stosunków Japonia–ASEAN oraz Japonia–państwa indochińskie był kryzys ekonomiczny 1997 r., kiedy stało się jasne, że ścisła współpraca w regionie z udziałem Japonii jest niezbędna. W 1997 r., na kolejnym szczycie ASEAN, premier Japonii Ryutaro Hashimoto wystąpił z inicjatywą umocnienia

i poszerzenia współpracy. Premier chciał, aby dotyczyła ona nie tylko kwestii gospodarczych, ale również kultury i nauki. Zaproponował częstsze spotkania na szczycie. Japonia stała się członkiem forum ASEAN + 3 (obok Korei i Chin) jak również ASEAN + 1.

W 1999 r. rząd japoński powołał Misję dla Ożywienia Gospodarki Azjatyckiej (Mission for Revitalization of Asian Economy). Grupa ekspertów odwiedziła kraje ASEAN, by zbadać stan ich gospodarek i wypracować plan wspólnego działania. Owocem był obszerny raport dotyczący wszystkich krajów, przedstawiający konkretne kroki w celu polepszenia ich rozwoju ekonomicznego.

Japonia, która jest żywotnie zainteresowana takim rozwojem stosunków z państwami ASEAN, by sprzyjały one stabilizacji regionu, włączyła się w projekty związane z modernizacją i rozwojem najbiedniejszych państw – nowych członków: Kambodży, Laosu, Myanmaru i Wietnamu. Pomoc dla nich miała docierać za pośrednictwem programu ODA. Japonia uczestniczyła we wszystkich oficjalnych konferencjach, na których omawiano związane z tym cele: Poministerialnych Konferencjach ASEAN (Post Ministerial Conference, PMC), Regionalnym Forum ASEAN (ASEAN Regional Forum, ARF), ASEAN+1, ASEAN+3, Konferencjach Ministrów Gospodarki (ASEAN Economic Ministers, AEM) i innych roboczych spotkaniach na szczeblu wiceministrów lub dyrektorów departamentów w różnych dziedzinach: gospodarki, turystyki, pracy, rolnictwa, leśnictwa, nauki, technologii itp.

Dla Japonii pomoc w rozwoju Subregionu Mekong jest częścią pomocy dla nowych państw ASEAN w ogóle i służy stabilizacji regionu. Na konferencjach, w których uczestniczyli przedstawiciele rządu Japonii (Forum dla Kompleksowego Rozwoju Indochin w 1995 r. oraz Sympozjum dla Kompleksowego Rozwoju Wielkiego Subregionu Mekong w roku 1999 r.) skonkretyzowano przedsięwzięcia inwestycyjne, którymi Japonia była najbardziej zainteresowana. Wśród nich wymienia się nie tylko te, odnoszące się do budowy infrastruktury, ale również te, które mogą się przyczynić do rozwoju nauki, całościowego planowania przyszłości regionu itp. I tak w ramach projektów związanych z budową infrastruktury rząd japoński zgodził się na wsparcie następujących inwestycji: modernizacja drogi krajowej nr 9 w Laosie, budowa Centrum Współpracy Wietnamsko-Japońskiej, odbudowa mostu Chroy Changwar w Kambodży, budowa drugiego mostu międzynarodowego na granicy tajlandzko-laotańskiej, budowa hydroelektrowni Nam Leuk w Laosie, modernizacja drogi krajowej nr 5 w Wietnamie oraz rozbudowa portu Hajfong w Wietnamie. Natomiast jeśli chodzi o współpracę techniczną, Japonia na plan pierwszy wysunęła projekt budowy Azjatyckiego Centrum Kontroli Higieny i Zwalczania Pasożytów, opracowanie zintegrowanego planu rozwoju regionu przygranicznego Tajlandia-Laos, opracowanie szczegółowego planu budowy drugiego międzynarodowego mostu na granicy tajlandzko-laotańskiej oraz opracowanie planu utworzenia specjalnej strefy ekonomicznej w rejonie przygranicznym w prowincji Savannakhet w Laosie²⁰. Widząc jednak rozmaite zagrożenia, związane z koordynacją przy realizacji tych projek-

²⁰ Na podstawie: *Japan's Cooperation for the Mekong Subregion Development*, <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/asean/relation/subregion.html>

tów, rząd Japonii zaproponował, aby koordynatorem projektu GMS ustanowić Azjatycki Bank Rozwoju (ADB).

W lipcu 2001 r., po konsultacjach odbytych przez misję japońską w regionie, priorytet przyznano dwóm programom: „Korytarz Ekonomiczny Wschód–Zachód” i „Drugi Korytarz Wschód–Zachód”. Program pierwszy polegał na uzupełnieniu istniejącej infrastruktury nowymi przedsięwzięciami ekonomicznymi, które by ułatwiły wzrost gospodarczy i redukcję biedy w omawianym regionie. Natomiast drugi program zakładał wybudowanie, przy współpracy ADB, szlaku kolejowego z Miasta Ho Chi Minh (Sajgon) do Bangkoku przez Phnom Penh.

W czasie szczytu ASEAN w Phnom Penh (listopad 2002 r.) wszyscy członkowie podkreślali wyraźnie, że powstanie wspólnego rynku i realizacja ścisłej integracji państw członkowskich w ramach Inicjatywy na rzecz Integracji ASEAN (Initiative for ASEAN Integration, IAI), realizacja ścisłej integracji wymaga doinwestowania nowych członków – Wietnamu, Kambodży, Laosu i Myanmaru. Podkreślono, że projekt GMS jest w tym kontekście ważnym i priorytetowym przedsięwzięciem. Wszystkie państwa wchodzące w skład grupy ASEAN + 3 poparły plan roboczy IAI, który m.in. zakładał realizację 51 projektów.

Proponowana jest także współpraca w zakresie wymiany studentów i kształcenia, badań naukowych itd. Na szczycie ASEAN + 1 z 5.11.2002 r. podpisano Deklarację o wszechstronnym partnerstwie ekonomicznym, a dodatkowo Japonia wystąpiła z Inicjatywą na rzecz Rozwoju Azji Wschodniej (Initiative for Development in East Asia, IDEA). Następnym z kolei etapem współpracy była Tokijska Deklaracja (Tokyo Declaration for Dynamic and Enduring Japan-ASEAN Partnership in the New Millennium) z grudnia 2003 r., gdzie znalazł się projekt utworzenia Wspólnoty Wschodnio-Azjatyckiej (East Asian Community). Japonia i ASEAN stale konsultują się na różnych szczeblach w sprawie konkretyzacji przyjętych założeń

Z przedstawionej chronologii inicjatyw Japonii wobec regionu zauważyć można iż próbuje ona zintensyfikować swoje działania, aby skutecznie konkurować z Chinami. Japonia ma stałe ministerialne kontakty z 4 państwami regionu: Kambodżą, Laosem, Myanmarem i Wietnamem i wiele innych kanałów konsultacji i dialogu. W tym kontekście warto przywołać Deklarację Wientiańską z 30.11.2004 r. na temat utworzenia Trójkąta Współpracy Kambodża – Laos – Wietnam. Podpisali ją premierzy: Kambodży Hun Sen, Laosu Bounnhang Vorachith oraz Wietnamu Phan Van Khai oraz premier Japonii Junichiro Koizumi. Wszystkie strony uznały inicjatywę za bardzo interesującą i godną rozwijania. Warto przy tym podkreślić iż wszystkie trzy państwa miały nienajlepsze doświadczenia w kontaktach z Chinami i to z nieodległej historii. Premier Koizumi potwierdził przeznaczenie przez stronę japońską 1.5 mld USD na region Mekong i obiecał współpracę w ramach tego programu, przeznaczając środki głównie na infrastrukturę. Stworzenie wspomnianego „Korytarza Wschód – Zachód” ma być najlepszą formą wspomożenia rozwoju państw byłych francuskich Indochin, ale również – zgodnie z intencją inwestorów – stabilizacji wewnętrznej Indochin, likwidowania biedy i przewycięzania

uprzedzeń²¹. Rezultaty zabiegów dyplomatycznych już przełożyły się na zacieśnienie stosunków wietnamsko-kambodżańskich. Obie strony podpisały wreszcie 10.10.2005 r. Protokół Dodatkowy do Układu o delimitacji granicy lądowej z 1985 r.²².

W marcu 2006 r. do Kambodży udał się z wizytą premier Phan Van Khai. Potwierdzono realizację porozumienia z 1985 r. o granicach, a obaj premierzy opublikowali wspólne oświadczenie, które zostało odczytane jako woła znacznego ożywienia wzajemnych stosunków. Rzeczywiście 2005 był rokiem ożywionych wizyt na różnych szczeblach. Podpisano wiele umów o współpracy, zobowiązano się do zwiększenia wymiany gospodarczej do 1 mld USD (obecnie – 700 mln), a premier Hun Sen stwierdził: „Wietnam ma wiele produktów, których nie ma gdzie sprzedać, a Kambodża nie ma na rynku wystarczającej ilości produktów”. Wietnam obiecał zwiększyć w Kambodży bezpośrednio inwestycje. Mowa była też o integracji w ramach ASEAN i Subregionu Mekong²³.

Względy ekonomiczne i bezpieczeństwa nie są jedynymi, które stymulują politykę Japonii w Indochinach. Japonia zmierza do koordynacji działań również w odniesieniu do takich organizacji jak WTO, czy ONZ (reformy). Nie należy zapominać, iż Japonia prowadzi walkę dyplomatyczną o wejście jako stały członek do RB w grupie G-4 (w skład tej grupy wchodzi oprócz Japonii – Niemcy, Brazylia i Indie). Minister spraw zagranicznych Nobutaka Machimura odbył wizyty w Brunei, Kambodży i Wietnamie w czerwcu 2005 r. i uzyskał poparcie dla tych starań. Chiny podjęły kampanię dyplomatyczną wśród państw azjatyckich i afrykańskich, aby przeciwdziałać staraniom grupy G-4 i okazało się – jak stwierdzili japońscy dyplomaci – że wpływy Chin są tak duże, że inicjatywa Tokio jak do tej pory nie może doczekać się realizacji. Warto zacytować wrażenia japońskiego ministra

²¹ The Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Joint Press Release of Cambodia, Laos, Vietnam (CLV) and Japan Summit*, <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/clv/joint0411.html>

²² Konflikt graniczny sięga czasów kolonialnych. Po 1954 r. spory graniczne toczono między reżimem sajgońskim a Kambodżą, potem prowadzono rozmowy w latach 1964, 1966, 1975 i 1976 – bez rezultatów. 18.02.1979 r. rząd SRW i LRK podpisały porozumienie o pokoju, przyjaźni i współpracy, gdzie w art. 4 zgodziły się na negocjacje graniczne. W 1983 r. strony uzgodniły zasady przyszłego porozumienia i podpisały go w 1985 r. Problemem było wykorzystanie rzek (zasobów wodnych). W 1989 r. stosunki uległy pogorszeniu, a Khmerzy chcieli nawet odrzucić w całości porozumienie z 1985 r. Jednak Konstytucja Kambodży z 1993 r. wróciła do linii granicznej wytyczonej przez Francuzów. We wspólnym oświadczeniu w czasie wizyty kambodżańskiego premiera w 1998 r. strony zgodziły się uznać ważność porozumienia z 1985 r., wrócić do rokowań w spornych kwestiach i rozwijać przyjazne stosunki sąsiedzkie. W 1999 r. powołano wspólny komitet i wreszcie udało się podpisać dodatkowe porozumienie. Dotyczyło ono zasad rozdzielenia wód rzecznych, w tym Mekongu, i dalszych prac nad delimitacją, które powinny się zakończyć do 2008 r. Na podstawie: Nhan Dan on line, *New achievements in Vietnam-Cambodia relations*, 8.12. 2005.

²³ Xinhua, People's Daily Online, *Cambodia, Vietnam to Further Strengthen Bilateral Relations*. „Newsletter”, 7.03 2006. Zob. też: *Viet Nam-Cambodia Joint Statement* : <http://www.mofa.gov.vn/en/nr040807104143/nr040807105001/ns060308095729>

spraw zagranicznych po wizycie w Wietnamie w 2005 r.: „czuliśmy na każdym kroku jak silna jest tu obecność Chin”²⁴.

Chiny konkurują z Japonią jako lider nie tylko gospodarczy, ale polityczny i militarny. Po kryzysie finansowym 1997–98, kiedy ASEAN podjął Inicjatywę na rzecz Integracji ASEAN, do programu włączyły się Chiny, które wypełniły lukę po osłabionej kryzysem Tajlandii²⁵ (tabela nr 1 pokazuje drastyczne zmniejszenie produktu krajowego brutto po roku 1997). W listopadzie 2002 r. 6 członków ADB sponsorujących ekonomiczną integrację GMC spotkało się w Phnom Penh, a chiński premier Zhu Rongji obiecał pakiet wsparcia finansowego. Jednocześnie zapowiedział umorzenie ponad 1 mld długu Kambodży, aby polepszyć wzajemne relacje.

Na początku lipca 2005 r. w Kunming odbył się II szczyt GMS i premier Wen Jiabao zakomunikował, że Chiny indywidualnie poszerzą listę produktów, które będą kupować po preferencyjnych taryfach celnych z Kambodży, Myanmaru i Laosu przez następny 1 rok²⁶. Od 2002 r. Chiny zmniejszyły cła na 600 produktów pochodzących od tych 3 państw. Podpisały również porozumienie o współpracy w takich dziedzinach jak transport, informacja, ochrona środowiska, przeciwdziałanie chorobom zwierząt. Premier Wen Jiabao podkreślił, iż państwa regionu Mekong to sąsiedzi, dlatego też Chiny będą dbać o dobre z nimi stosunki. Stwierdził wtedy: „sąsiedzi są zawsze bliżsi niż państwa oddalone” (nawiązując do aktywności Japonii w regionie) i dalej: „Niech nasza przyjaźń i współpraca będzie długa i głęboka jak rzeka Mekong”²⁷. Chiny chcą wybudować drogę kolejową Północ–Południe łączącą Kunming z Bangkokiem przez Laos.

Chiny utrzymują również dobre relacje z krytykowanym i izolowanym na arenie międzynarodowej Myanmarem (na który USA i UE nałożyły sankcje gospodarcze), chcąc mieć stałe dostawy ropy drogą lądową. Planowana jest budowa rurociągu z Myanmaru do Kunmingu o wartości 2 mld USD. Chiny obecnie są drugim po USA konsumentem ropy, a aż 80% dostaw odbywa się przez Cieśninę Malakka. Po 11 września strach przed terrorystycznymi zamachami na statki przewożące ropę spowodował konieczność poszukiwania innych, alternatywnych źródeł dostaw.

Chiny mają przewagę nad Japonią jeśli chodzi o wzmacnianie więzów z ASEAN. W listopadzie 2002 r. podpisały z ASEAN porozumienie o zniesieniu ceł (poza nowymi państwami CLMV) na większość produktów do 2010 r. i z pozostałymi do 2015 r. Japonia natomiast podpisała w 2003 r. porozumienie o partnerstwie, i zadeklarowała utworzenie strefy bezcłowej do 2012 r.

Chiny wyprzedziły Japonię na politycznym froncie. W październiku 2003 r. Chiny przystąpiły do Układu o Przyjaźni i Współpracy w Azji Południowo–Wschodniej z 1976 r., a dopiero później zrobiła to Japonia. Układ przewiduje pokojowe rozwiązywanie sporów i niemieszanie się w sprawy wewnętrzne.

²⁴ Hisane Masaki, *China, Japan Tug of War over Indochina*, www.atimes.com/atimes/Japan/GJ05Dh03.html

²⁵ Tamże.

²⁶ www.adb.org/GMS/GMS-S.A.-multisector.asp#2nd-summit

²⁷ Hisane Masaki, cyt. wyd.

W podsumowaniu tego wątku rozważań stwierdzić należy, że zarówno dla Japonii jak i Chin wzmocnienie biedniejszych państw ASEAN jest korzystne, bowiem prowadzi do stworzenia ścisłej integracji w ramach planowanych wspólnot. Współzawodnictwo obu mocarstw może dać odpowiedź na pytanie: kto będzie ich liderem.

Podsumowanie:

W drugiej połowie lat 90. zaobserwować można tworzenie regionalnego podsystemu państw indochińskich w ramach regionu Azji Południowo-Wschodniej, którego organizacyjną strukturą jest ASEAN. Państwa Indochin połączone są nie tylko geograficzną bliskością, ale również rosnącą wzajemną współzależnością i doświadczeniami historycznymi. Proces integracji Indochin przybiera formę najbardziej rozpowszechnioną, polegającą na integracji gospodarczej, której celem jest wspieranie liberalizacji handlu i stabilnego wzrostu społeczno-gospodarczego, jednak niektóre działania mają charakter nieskoordynowany.

Pod względem politycznym, czy militarnym państwa indochińskie nie mają aspiracji stworzenia jednolitej struktury. W tym zakresie współdziałają w ramach inicjatyw podjętych przez ASEAN. Aktywność polityczna ich lidera – Wietnamu – również idzie w tym kierunku. Zatem nadrzędnym celem wyodrębnionego Subregionu Mekongu jest taki jego wzrost gospodarczy, by w przewidzianym terminie – do 2008 r. – mógł bez przeszkód wejść do strefy wolnego handlu AFTA i wzmocnić struktury regionalne w warunkach globalizacji współczesnych stosunków międzynarodowych.

